ning otsustab kõiki ettetulevaid tsiviil- ja kriminaalasju (§ 1). Linn on vaba asevalitseja ja kohaliku maakohtu jurisdiktsiooni alt, teeb oma piirides üksi kohtuotsuseid ja saadab nad täide. Kui aga mõni aadelmees linna jurisdiktsiooni piirkonnas kuriteo korda saatnud, siis peab raad ta vangistama ja asevalitsejale üle andma (§ 2). Õuekohtu ja ülemkonsistooriumi võimupiiride suhtes kinnitab privileegium ülaltoodud korraldused. Õuekohtule alluvad apellatsioonikorras ainult asjad, mille väärtus ulatub 300 taalrini Rootsi hõberahas (§ 3). Viimaste asjade otsustamiseks ei nimeta keskvalitsus erakordseid komissare ega *judices delegatos* (§ 33). Kui keegi asjus, mis alluvad linna jurisdiktsioonile, pöördub mitte rae, vaid mingisuguste teiste asutiste poole õigust otsima, ei tule säärastele kaebustele käiku anda (§ 5). Linnakonsistoorium kinnitatakse (§ 6), samuti tunnustatakse linnale õigus linnale kuuluva Jaani kiriku vaimulikke ametisse nimetada ja kiriku, linna kooli ja vaestemaja suhtes korraldusi teha ning järelevalvet teostada (§ 7 ja 8). Ülemkonsistoorium on ainult õigustatud ametisse kutsutavate linnakiriku pastorite ja kirikuteenrite kõlblikkust nende ameti jaoks järgi proovima (§ 7). Ilma linna vaba tahtmiseta ja nõusolekuta ei tohi asevalitseja või mõni teine riigiametnik linnale mingisuguseid uusi kohustusi ega koormusi peale panna: selleks läheb vaja igakordset kuninglikku resolutsiooni (§ 38).

See „suurepärane privileegium“ [1]), mille teiste osade juures allpool veel peatume, rahuldas peajoontes linna tähtsamaid nõudeid ja sai Tartu *magna charta*'ks, mille määrusist ja soodustusist erakordse visadusega kinni hoiti. *Corpus privilegiorum* leidis aga kohalikkude riigiasutiste poolt loomulikult külma või isegi vaenlikku vastuvõttu: õuekohus, asevalitseja ja ülemkonsistoorium püüavad võimaluse korral sellest mööda hiilida või seda enda huvide kohaselt interpreteerida. Seepärast keeb 1646. a. privileegiumi ümber terve XVII aastasaja ülejäänud osa kestusel äge võitlus, ja linnal tuleb alatasa valvel seista, et selle otsused tõepoolest teostamist leiaksid. Privileegiumi originaal jäi loomulikult rae valve alla ja on meie ajani linna-arhiivis säilinud. Rootsikeelsed koopiad anti õuekohtule, asevalitsejale, ülikoolile ja ülemkonsistooriumile. Et rae vahekord gildidega vahepeal õieti teravaks oli läinud, siis ei leidnud Warnecke teened privileegiumi hankimisel kodanikkude poolt väärilist hindamist.

XVII aastasaja keskpaigaks väljakujunenud Tartu linnaomavalitsuse korraldus püsis ilma suuremate muutusteta XIX aastasaja teise pooleni. Linna omavalitsuslik kord tuges kolme iseseisva politilise korporatsiooni — linnamagistraadi ehk rae, Suure Gildi ja Väikese Gildi — koordineeritud ühistöötamisel. Esimese seisusena (Stand) moodustas raad linna kõrgeima võimu. Olles iseseisev korporatsioon, täiendas raad ennast ise uute liikmete koopteerimise teel, missuguse „kiiduväärt kombe“ ka Kristina privileegium oli tunnustanud (*Corp. priv.* § 4). Rae liikmed jäid oma ametisse kuni surmani või niikauaks, kui nad tahtsid või suutsid oma kohustusi täita. Rootsi ajal koostus raad kahest bürgermeistrist ja 5—8 raehärrast. Bürgermeistrid vaheldusid tavaliselt aastatekaupa nii, et neist üks ühe aasta jooksul juhtiva bürgermeistri (der wortführende Bürgermeister) kohal asus ja järgmisel aastal talle teine järgnes. Raehärrad jagasid omavahel ametid harilikult iga kahe aasta tagant. Nad kutsuti Suure Gildi või haritud professioonide, literaatide hulgast; käsitöölised raeliikmeiks ei pääsenud. Harilikult said raeliikmed oma ametikohuste täitmise eest tasu. 1591. aasta määruse järgi sai juhtiv bürger-

1) F. K. Gadebuschi sõnad. Vrdl. tema „Livländische Jahrbücher“ III, 1, lk. 243.

Tartu, lk. 63